

Петрова О. Б., Попова Н. О. Навчання іноземної мови викладачів немовних ВНЗ як чинник формування інтелектуального капіталу // Матеріали ХІХ, ХХ та ХХІ засідань школи-семінару "Нові підходи до вивчення іноземної мови: підвищення якості освіти – шлях до формування інтелектуального капіталу" ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – С. 32-36 (14 335 др. знаків).

Анотація. Петрова О.Б., Попова Н.О. Навчання іноземної мови викладачів немовних ВНЗ як чинник формування інтелектуального капіталу Проаналізовані особливості навчання іноземної мови викладачів немовних дисциплін в аспекті формування інтелектуального капіталу ВНЗ.

Ключові слова: викладачі немовних ВНЗ, інтелектуальний капітал, іноземні мови

Аннотация. Петрова О.Б., Попова Н.О. Обучение иностранному языку преподавателей неязыковых вузов как фактор формирования интеллектуального капитала. Проанализированы особенности обучения иностранному языку преподавателей специальных дисциплин в аспекте формирования интеллектуального капитала вуза.

Ключевые слова: преподаватели неязыковых вузов, интеллектуальный капитал, иностранные языки

Annotation. Petrova O.B., Popova N.O. Teaching English for the teachers of non-language universities as a factor of intellectual capital formation. The peculiarities of the foreign language training for the teachers of non-language universities have been analyzed in the aspect of intellectual capital formation.

Key words: teachers of non-language universities, intellectual capital, foreign languages

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ВИКЛАДАЧІВ НЕМОВНИХ ВНЗ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Петрова О. Б., Попова Н. О.

Харківський національний медичний університет,

НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Останнє десятиріччя минулого тисячоліття та початок нинішнього відзначені в нашій країні усвідомленням важливості врахування

інтелектуального капіталу, який є провідним фактором і рушійною силою становлення конкурентоспроможності економічних систем сьогодення, до яких належать, зокрема і вищі навчальні заклади. Нині у глобалізаційних процесах вирішальним у спрямуванні на високотехнологічний шлях подальшого прогресу стає виключно людський капітал, конкурентоспроможна наука та передова освіта, а не природні, інфраструктурні чи промислові ресурси.

Загальні проблеми інтелектуального капіталу, економіки знань, інтелектуалізації професійної діяльності досліджували зарубіжні вчені – у другій половині ХХ ст. (Г. Беккер, Л. Едвінссон, Б. Генкін, М. Мелоун, Т. Стюарт та ін.) та пізніше, в цьому сторіччі – вітчизняні науковці, зокрема О. Ю. Амосов, Д. П. Богиня, В. Д. Базилевич, Н. Л. Гавкалова, Л. І. Михайлова, О. А. Грیشнова, Н. С. Маркова та ін. Розвиток інтелектуального капіталу у ВНЗ, посилення інтелектуального потенціалу вищої освіти взагалі та її основних елементів (вищих навчальних закладів) розглянуті в роботах В. М. Геєця, Ю. В. Іванова, В. Г. Кременя, Т. Є. Оболенської, А. П. Панкрухіна, С. М. Ілляшенко та ін. Втім, незважаючи на певну кількість праць із зазначеної проблематики, питанням такого шляху формування інтелектуального капіталу, як підвищення якості освіти приділяється недостатня увага.

Метою даної статті є висвітлення можливостей підвищення якості освіти, зокрема навчання іноземної мови викладачів немовних ВНЗ для підтримання інтелектуального капіталу закладу вищої освіти.

Слід підкреслити, що головним ресурсом ВНЗ є знання та людський інтелект [1-3]. Інтелектуальні ресурси вищого навчального закладу, втілені у сукупності наукових та загальних знань працівників, їх досвіді, вміннях, що дозволяють створювати продукти інтелектуальної діяльності, зокрема освітні послуги, заклад освіти використовує для одержання додаткової вартості та подальшого розвитку університету, підтримання його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Оскільки головним завданням сучасних закладів вищої освіти є застосування свого інтелектуального капіталу, стимулювання інтелектуальної

спрямованості праці висувається на перший план. Інвестиціями в людський капітал можуть бути: освіта, накопичення професійного досвіду, пошук інформації. Успіх центрів освіти пов'язаний із постійним створенням нових знань за допомогою своїх людських ресурсів, поширенням їх на всю організацію та швидким втіленням в нові освітні продукти [3, с. 96]. Тому в наявних умовах становлення інформаційної економіки для кожного ВНЗ актуальним є аналіз стану і перспектив посилення власного інтелектуального капіталу для визначення їх сильних і слабких сторін. Такий аналіз проводиться з метою розробки дієвих рекомендацій для посилення конкурентних позицій вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг.

У цьому аспекті можна розглянути, наприклад, таку форму навчання, як освіта англійською мовою для іноземних громадян (English medium students), яка є важливою складовою освітніх послуг, що все ширше надаються останнім часом неможливими ВНЗ. Якщо у попередні десятиліття коло викладачів, у яких була необхідність спілкування іноземною мовою, зокрема, фаховою англійською мовою, було обмеженим, то на сьогодні ситуація суттєво змінилася. Відповідно, збільшились і потреби у використанні іноземної мови для викладання спеціальних предметів іноземним студентам.

Як відомо, знання та людський капітал можуть стати обмежуючим фактором розвитку ВНЗ. За таких обставин перед особистістю виникає потреба у здобутті нових знань для того, щоб відповідати вимогам сучасності. Вищий навчальний заклад підвищує рівень знань з іноземної мови своїх викладачів, забезпечуючи таким чином персональний капітал для здійснення необхідної для розвитку освітньої послуги навчання англійською мовою.

Основними чинниками, що забезпечують якість освіти, є достатня підготовка викладачів з іноземної мови, навчально-методичне забезпечення навчального процесу, наявність системи контролю та оцінювання викладання, рівня знань студентів, застосування сучасних освітніх технологій у навчальному процесі, відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам, належне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу,

забезпеченість науковою літературою, що відповідає сучасним вимогам, стимулювання самостійної роботи тощо.

При навчанні фахівців-викладачів англійській мові велику увагу належить приділяти оволодінню іншомовним термінологічним матеріалом. Фахівцю-викладачеві важливо застосовувати англійську мову для викладання фахової дисципліни англійською мовою, що нині є актуальним для ВНЗ при наданні освіти англійською мовою іноземним громадянам. Саме когнітивний підхід до навчання (тобто, спрямований на пізнання) в курсі англійської мови для викладачів дозволяє спиратися в раціональному керуванні педпроцесом на вироблені та розвинуті алгоритми застосування власних професійних знань при написанні лекцій та навчально-методичних матеріалів для практичних занять іноземною мовою. Це передбачає, зокрема, здатність формулювати дефініцію терміна англійською мовою, розміщати дану термінологічну номінацію в системі ієрархічних та інших зв'язків, які відбивають поняттєву структуру конкретногалузевої терміносистеми та ін. Такий розділ роботи поєднується з базою отриманих фахівцем-викладачем упродовж попередніх етапів його освіти знань з англійської мови і розвиває та вдосконалює наявні стартові мовленнєві навички.

Нині володіння іноземною мовою має розглядатися не як бажаний, а як обов'язковий елемент професійної культури спеціаліста з вищою освітою. Знання іноземної мови є важливою складовою структури загальної оцінки викладача вищої школи. В освіті змінюється сама її парадигма, освітня діяльність модернізується, організується та реалізується на нових принципах, спектр її складників охоплює все нові орієнтири. Важливими у такому світлі виявляються підвищені вимоги до якості підготовки викладацьких кадрів, яка передбачає ефективність усіх напрямків їх діяльності. Особливо актуальним є інтерактивний підхід до вивчення іноземної мови, а саме – розвиток мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетенції тощо. “Підтримуюче навчання” нині змінено на нову системну освіту – “інноваційне навчання”, яке має сформувати у тих, хто навчається, здатність здійснювати проєктивну детермінацію

майбутнього, виконувати пошук та засвоювати нові знання, приймати нестандартні рішення. Отже, крім предметної, загальноосвітньої та педагогічної підготовки, наукового ступеня, сучасний викладач ВНЗ повинен мати належний рівень володіння іноземною мовою.

Загальне значення інтелектуального капіталу віддзеркалює синергічний ефект від сукупності інтелектуального капіталу всіх викладачів вищого навчального закладу. Інвестиції, засновані на знаннях, стають пріоритетними напрямками підвищення інтелектуального потенціалу ВНЗ. Слід урахувати, що управління знаннями персонального капіталу доцільно здійснювати на основі реалізації ефективно діючої кадрової політики [3, с. 97].

Дослідження останніх років свідчать, що значне місце в структурі освіти найближчим часом буде займати освіта дорослих, додаткова професійна освіта, освіта впродовж усього життя. Актуальним у викладанні англійської мови викладачам є андрагогічний аспект навчання іноземної мови [5, с. 24]. Процес засвоєння знань, формування навичок і умінь дорослими людьми має ряд особливостей. Засвоєння навчального матеріалу дорослими, формування навичок і вмінь володіння іноземною мовою пов'язані з їх активною позицією стосовно свого навчання. Пізнавальна діяльність дорослої людини має вибірковий характер, а досвід впливає на якість сприйняття і засвоєння навчального матеріалу. Важливу роль для ефективнішої і методично коректної побудови освітнього процесу відіграє й урахування психологічних особливостей тих, хто навчається. Усі когнітивні стратегії, якими користуються дорослі слухачі в процесі опанування навчальною інформацією, скеровані на розвиток їх комунікативної компетенції в цілому і її складових компонентів зокрема. При навчанні англійської мови викладачів на перший план виступає ефективне навчання, основою якого є різноаспектна цільоспрямована підготовка, що передбачає розширення, поглиблення і спеціалізацію мовного матеріалу, використовуваного в професійній сфері.

Урахування андрагогічного аспекту викладання в курсі професійно спрямованого навчання іноземної мови відповідає конкретним потребам

інформаційно-комунікативного забезпечення спеціальності викладача ВНЗ, підвищує ефективність сприйняття ним мовного матеріалу, сприяє міцнішому засвоєнню чужомовної галузевої термінології. Весь комплекс навчання скеровано на ефективніше застосування набутих знань з іноземної мови зі спеціальною метою – викладання фахової дисципліни англійською мовою, спілкування з англійськими студентами, отримання нової професійної інформації за допомогою іноземної мови та вироблення нових навичок професійної діяльності, розвитку професійного рівня, що остаточно підвищує інтелектуальний капітал. Ефективне розв'язання професійного, виховного, освітнього та розвивального завдання навчання іноземної мови вимагає організації та проведення практичних занять переважно з використанням групових, парних, командних форм роботи, поєднаних із самостійною роботою тих, хто навчається. Мотивація до вивчення мови визначає функціональність курсу навчання, що передбачає професійний розвиток викладача, досягнення здатності використання іноземної мови в певній сфері діяльності як засобу реального спілкування з людьми з інших країн. Для того, щоб навчити іноземної мови як засобу спілкування, потрібно створювати з навчальною метою обстановку реального спілкування, налагоджувати зв'язок викладання іноземних мов із практичною діяльністю, активно використовувати іноземну мову в реальних ситуаціях, або навчальних, максимально наближених до реальних [4; 5]. Це можуть бути наукові конференції іноземною мовою із залученням зарубіжних фахівців та проведенням дискусій за певними темами, реферування й обговорення іноземної наукової літератури, читання окремих курсів іноземними мовами, що саме і полягає в спілкуванні, здатності зрозуміти і передати інформацію.

Вивчення іноземної мови закладає основи іншомовної мовленнєвої діяльності, а також є додатковим засобом розширення кругозору, збагачення знань з іноземної мови, допомагаючи краще зрозуміти загальнолюдські засоби спілкування, які мають міжособистісну і міжкультурну спрямованість. Це сприяє формуванню здатності не тільки

здобувати, а і закріплювати знання, виробляти комунікативні вміння та навички. Створення ситуацій автентично-проблемного характеру вимагає самостійного прийняття рішень, знаходження різних засобів і методів розв'язання поставлених проблем. Це потребує більш ефективних прийомів навчання: актуальним є використання творчих, інтерактивних, проєктивних, інноваційних методик, однією з особливостей яких є пошук і наявність поставленої проблеми і завдання з її розв'язання. Іноземна мова виявляє великі розвивальні, виховні та культурологічні можливості [6, с. 93]. Завданням навчання іноземної мови викладачів ВНЗ є максимальний розвиток комунікативних здібностей, формування такого рівня володіння іноземною мовою, який уможливує на практиці підтримування спілкування з носіями мови на комунікативно достатньому рівні.

Отже, аналіз і оцінка інтелектуального капіталу ВНЗ необхідні для визначення можливих перспектив розвитку закладу освіти та оптимізації вибору його конкретних напрямків. Належить нарощувати можливості формування інтелектуального капіталу ВНЗ за рахунок більш ефективного управління і використання людських ресурсів. Сьогодення вимагає швидкого реагування на зміну потреб ринку праці, що вимагає внесення змін у зміст навчальних дисциплін, введення нових дисциплін, розроблення курсів з підготовки викладачів. Тому здатність швидко адаптуватися до нових вимог ринку з урахуванням специфіки освітньої діяльності прямо залежить від мобільності кадрового, наукового, навчально-методичного забезпечення, технічного та інформаційного оснащення ВНЗ. Важливим виявляється своєчасне визначення перспективних аспектів розвитку навчального закладу та застосування відповідної корекції інтелектуального персонального капіталу, щоб зняти обмеження цього фактору розвитку ВНЗ. В такому аспекті володіння іноземною мовою розглядають як обов'язковий елемент професійної культури викладача, спеціаліста з вищою освітою. Очевидною стає необхідність цілеспрямованого формування та розвитку інтелектуального капіталу ВНЗ, скерування руху на підвищення конкурентоспроможності системи освіти в

конкретному навчальному закладі. У пошуку шляхів підвищення якості інтелектуального капіталу вищий навчальний заклад, зважаючи на сучасні умови, має проводити постійне стеження, моніторингування рівня впливу його чинників, одним з яких для викладачів є володіння іноземною мовою.

Література

1. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1. – С.16-27.
2. Маркова Н. С. Теоретико-методичні основи формування й розвитку інтелектуального капіталу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Харків, 2005. – 20 с.
3. Савченко В. А., Кузнецова Н. Б. Інноваційні напрями удосконалення механізму професійного розвитку людських ресурсів інноваційного типу. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: сучасне звучання економічних та управлінських ідей» (29–30 листопада 2012 р.). – С. 94-97.
4. Практическая методика обучения иностранному языку: Учеб. пособие / Я. М. Колкер, Е. С. Устинова, Т. М. Еналиева. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 264 с.
5. Змеев С. И. Технология обучения взрослых. – М., 2002. – 128 с.
6. Бабенко Т. Навчання іноземних мов як чинник соціальної адаптації особистості в добу глобалізації / Т. Бабенко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – № 3. – С. 90–94.